

KÜRTAJ YASAKLARININ TARİHSEL DAYANAKLARI VE DİNLERİN ETKİSİ

Lale TIRTIL*

Öz: Doğurganlık üzerindeki ataerkil denetim, en belirgin hâliyle kürtajın sınırlandırılması ya da yasaklanması durumunda görülebilir. Kadınların düşük/kürtaj deneyimlerinin tarihsel süreci yasakların izi sürülerek incelendiğinde; din, devlet, aile, hukuk ve tıbbın doğurganlığı düzenlediği anlaşılmaktadır. Kürtaj; dini, kültürel, ekonomik ve bilimsel olarak tartışılırken, siyasal iktidar, nüfusun yeniden üretimi, ailenin ve üretim ilişkilerinin sürekliliği yönünden yasal denetim mekanizmaları oluşturmuştur. İslam ve Hıristiyan gibi dinler kürtaj yaklaşımlarında farklılık gösterebilir de her ikisi de yasakların dayanağı olmuştur ve süreç içinde giderek siyasallaşarak, ataerkil iktidar yapısını güçlendirmiştir. Bilimsel gelişmeler kürtajı tıbbileştirmiş, ancak bu özellikle ataerkil iktidarın etkisini engelleyememiştir.

Anahtar sözcükler: kürtaj, hukuk, din, İslam, Hıristiyanlık, kürtaj yasağı

Historical Bases of Abortion Prohibitions and the Effects of Religions

Abstract: Patriarchal control over fertility is most manifested in the case of abortion ban or restrictions. When we examine women's historical experience of abortion and/or miscarriage by tracing these prohibitions we understand that religion, state, family, law and medicine, they all regulate/control fertility. While abortion has been discussed within religion, culture, economics and science, the political power has created its legal control mechanisms in order to control reproduction and population, continuity of family and relations of production. Although Islam and Christian such as religions may differ in detail in their approach to abortion, they are both aligned themselves with oppression, and increasingly became politicized and contributed to and strengthened the patriarchal power structure. Scientific developments have medicalized abortion, however did not hindered the influence of the aforementioned especially patriarchal power.

Key words: abortion, law, religion, Islam, Christianity, abortion ban

Giriş

İstenmeyen gebeliğin sonlandırılması yöntemi olan kürtaj, tıp, hukuk ve yazın dilinde çocuk düşürme, çocuk düşürtme, çocuk aldırma, isteyerek düşük, gebeliği sonlandırma, rahim tahliyesi gibi farklı isimlerle anılmaktadır. Türk Dil Kurumu (TDK) kürtajı; "döl yatağını kazıyıp cenini alma işlemi" olarak tanımlamaktadır (TDK, 2011). Bu tanım ve anlamlandırmalardan da görüldüğü gibi, kürtajın, rahimden alınan "çocuk" olarak adlandırılması, onun toplumsal kavranışını göstermektedir.

Antikiteden günümüze kadar kadın cinselliği ile -gebelik, kısırlık, kürtaj- doğurganlığı bir bütün olarak ele alınmıştır. Kadınlara kültürel, toplumsal ve tıbbi yaklaşım doğurganlık dönemlerine göre -puberte, gebelik, annelik, menapoz- farklılaşmıştır. Doğurganlık ve annelik kadının sosyal konumu açısından ne kadar olumlu ise tersi olan doğuramamak, kısırlık; eksiklik, yetersizlik olarak kabul edildiğinden, kadınların korkusu olmuştur. Toplumsal

olarak gelenek, görenek, yasalarla sürekliliği sağlanan, kadının kendi bedeni üzerindeki tasarrufunu baba, evlilik yoluyla koca ve bu düzeni koruyan tüm iktidar biçimlerinin kararına bırakan kabullerin tümü ataerki ya da patriyarka olarak adlandırılmaktadır (Millet, 1973). Ataerkinin doğurganlık üzerindeki denetiminin izleri tarihin ilk kayıtlarına dek sürülebilir. Özel olarak düşük/kürtaj konusundaki sınırlandırmaların, yasakların tarihi değişken ve süreklilik göstermeyen, farklı kavramsal örüntüler içermektedir (Atay, 2017). Ancak, daima siyasal iktidarın hegemonyası belirgindir. Yasal düzenlemeler siyasallaşan din, tıbbın gelişimi, nüfus ve dolayısıyla ekonomik güç beklentilerine göre kürtajı düzenlemiştir. Bu makalede, kürtaj yasakların tarihsel dayanakları, bunda tek tanrılı dinler öncesinin, tek tanrılı dinler olan İslam ve Hıristiyanlığın etkisi ele alınacak, daha sonra Osmanlı'dan günümüze Türkiye'de kürtaj ile ilgili yasaklamalar din dâhil çeşitli faktörlerle birlikte özetlenecektir.

* Dr., Adli Tıp Uzmanı, Adli Tıp Kurumu Büyük Çekmece Şube Müdürlüğü

Geliş Tarihi / Received : 18.01.2018

Kabul Tarihi / Accepted : 16.03.2018

Tek tanrılı dinler öncesi kürtaj

Hammurabi döneminde (M.Ö.1750) kadına şiddet sonucunda düşüğe neden olan eylemler para ile Asurilerde (MÖ1450) ise düşük yaptırınlar ölümlerle cezalandırılmıştır (**Çokar, 2008**). Antik Yunan'da düşük yapmak suç ve ceza bağlamında değerlendirilmemiştir. Aristoteles kadınların anatomik, fizyolojik ve etik olarak sistematik bir şekilde erkeklerin madunu olduklarını savunmuştur (**Leduc, 1992**). Erkek "üretici ve hareket ettirici" ilkeye, dişi "bedensel" ilkeye sahip olup, gebelik dişi bedeninin maddi işlevi olarak görülmüştür (**Sissa, 1992**). Düşük, iffetsizlik belirtisi olmakla birlikte, cezalandırılmamıştır. Hatta, Hipokratik metinlerde hekimlere düşük yaptırılmasının yasaklandığı görülmektedir (**Çokar, 2008**).

Roma hukukuna göre, bütün kurumlar -yurttaşlık gibi- erkekler ile kadınların cinsel ilişkisinden doğmuştur. Kadınların yurttaş haklarına sahip olabilmeleri için evlenmeleri ve üç çocuk doğurmaları gerekmektedir. Doğum gibi düşük de bütün sınıflar için yaşamsal tehlike olarak kabul edilmiştir. Öte yandan, kısırlığın kutsal evliliği sona erdiren meşru neden olarak benimsenmesi, en az doğumlar kadar endişe vericidir (**Rousselle, 1992**). Roma'da düşük hakkındaki bilgiler, tıbbi yazılar ve içilen iksire bağlı ölümler nedeniyle, hukuki metinlere dayanmaktadır. Hıristiyanlık öncesi kanunlar düşük yaptırmayı, hatta ceninin ölümünü değil (çocuğu öldürmek kararı babaya aittir), annenin ölümünü cezalandırmıştır. Hekimler bilinen en eski ve yaygın gebelikten korunma yöntemi olan "geri çekme" yöntemini erkek sağlığını bozan bir uygulama olarak göstermiştir (**Thomas, 1992**). Böyle olunca, gebeliği engelleyen mekanik yöntemler, bitkilerden oluşan fitiller, düşüğe neden olan karışımlar geliştirilmiştir. Ne var ki; marulcuk, pelin otu, sedef otu, çavdarmahmuzu vb. karışımlar, düşüğe neden olabildiği gibi, ölümcül de olmaktadır (**Rousselle, 1992**).

Hıristiyan dininde kürtaj

İlk önce Yahudiler, ardından Hıristiyanlar düşük yapmayı "pagan" olarak nitelendirerek, konuyu gündelik yaşamdan yasak/günah alanına taşımıştır (**Rousselle, 1992**). Roma'da 4. yüzyıldan sonra kiliseye resmi statü verilmiştir. Bu statüden önce, önce evli kadınların düşük yapması "zina" olarak değerlendirilmiştir. Hıristiyan kilisesine göre, zinanın cezası cinayetten ağırdır ve bu nedenle kadın vaftiz edilmemektedir. Katolik kilisesinin iktidarı gelişirken, meşru evlilik yüceltilmiştir. Kilise, cinsel hazı bedensel günah olarak tanımlamış, dolayısıyla gebeliği önleyici yöntemler ve düşük de çok büyük bir günah olarak kabul edilmiştir. İbranice yazılan eski Ahit'te düşük ile ilgili açık

hüküm bulunmasa da Yunanca çeviride teologların buna etkisi açık olarak görülmektedir. Kilise açısından evlilik çocuk dünyaya getirmek için yapılırsa kabul edilebilir, değilse değerli olan bekârettir. Aristoteles tarafından da savunulmuş olan bu düşünceye göre, fetüsün bedeni gelişerek insani bir ruh (soul) ve biçim (form) kazanır. Ruh kazanan fetüsün öldürülmesi, insan öldürmeyle eşdeğer olarak algılanmalıdır. Kilise tarafından düşüğün evrensel boyutta yasal olarak ilk düzenlemesi 13. yüzyılda Papa Innocentius III tarafından yapılmıştır. Bu bildirgeye göre, ruh kazanan fetüsü düşürmek cinayettir. Ruh kazanmadan önce yapılan düşüklere, insan öldürme olarak kabul edilmese de düşük yapan/yaptırın günah olarak görülmüş, aforoz gerektiren cezalara çarptırılmıştır. 14. yüzyılda Dominiken kilisesi kadının yaşamının tehlikeye olduğu durumlarda gebeliğin sonlandırılabilceğini tartışmış, 16. yüzyılda fetüsün hareketliliği değerlendirme konusu olabilmisse de kilisenin tutumu değişmemiştir. Papa Pius XI'un 1930 yılında anne ve fetüsü eşit olarak kutsaması farklı bir yaklaşımdır; ancak, o da rahim içindeki "günahsız çocuğun" öldürülmesini lanetlemiştir. Vatikan Konsülü, düşük ve çocuk öldürmeyi "sessiz cinayetler" olarak nitelendirmiştir. Kilise 1974 yılında nüfus politikaları ve seçme özgürlüğü tartışmalarına yanıt veren, gebelikten korunma yöntemlerini destekleyen, ancak, kürtaj konusunda yasaklayıcı tutumunu ortaya koyan "Düşük Bildirgesi" yayımlamıştır (**Çokar, 2008**). Katolik kilisesi için aforozla cezalandırılan büyük bir günah olarak kabul edilen kürtaj, ancak üst düzey din adamları olan piskoposlar tarafından ya da piskoposların özel yetkisini alan din adamları tarafından affedilmiştir. Bugün hâlâ görevde olan Papa Francisco, 2016 yılında hem kürtaj olan kadınların hem de kürtajı yapan hekim, hemşire gibi sağlık çalışanlarının tüm rahipler tarafından ve süresiz olarak affedilebileceğini ilân etmiştir (**BBC, 2016**). Bu yaklaşım, kilise kanununun değişmesine neden olan dev bir adımdır. Çok geçmeden, 2017 yılında Macaristan'da Katolik Piskoposlar Birliği, tüp bebek uygulamalarında elde edilen embriyolardan bir kısmının dondurulmasının uygun olmadığını açıklamasına rağmen, hükümet, uygulamaya devam edeceğini bildirmiştir (**BBC, 2017**).

İslam dininde kürtaj

İslamiyet yönünden düşük, kürtaj konusunda görüşlerin dayandırıldığı kaynaklar, yaşamın oluşumunu anlatan ayetler olmuştur. Bunlardan birisi olan El Mü'minûn ayeti, kürtaja yönelik genel yaklaşımı özetlemektedir: "*And olsun biz insanı çamurdan (süzülüp çıkarılmış) bir özden yarattık. Sonra onu sağlam bir karargâhta nufte haline getirdik. Sonra nutfeyi alaka (aşılanmış yumurta) yaptık. Peşinden, alakayı*

bir parçacık et haline soktuk, bu bir parçacık eti kemiklere (iskelete) çevirdik; bu kemikleri etle kapladık. Sonra onu başka bir yaratışla insan haline getirdik” (Tüfekçi, 2013).

İslam hukukçularına göre, nutfe, alaka ve mudğa olarak belirtilen üç evre 120 günde tamamlanır, cenin bu sürenin ilk kırk gününde nutfe olarak kalırken, ikinci kırk gününde alaka, son kırk gününde de mudğa halini almaktadır (Hussain, 2005; Tüfekçi, 2013). İnsan bireyinin saygınlık, dokunulmazlık kazanmasının “cenine ruh verilmesi” ile olduğunu belirten hadisler süre konusunda farklılıklar içermektedir. Fıkıh yorumlarına göre ruh yüz yirmi günden sonra verilir. Bu süreler düşük ile ilgili değerlendirmelerde çok önemlidir. Mezhepler arasındaki farklılıklara rağmen, tüm İslam düşünürleri gebeliğin dördüncü ayından sonra kürtaj yapılmasını mutlak olarak yasaklamaktadır. Annenin yaşamını tehdit eden hastalıklar ve fetal anomaliler, gebeliğin tecavüze bağlı olması durumunda ilk dört ayda düşüğe izin verilmektedir (Alamri, 2011; Hedayat ve ark., 2006).

Araştırmalar, erken dönem Müslüman düşünürlerin gebelikten koruyucu yöntemleri her iki taraf da onayladığı sürece desteklediğini, mezheplere bağlı olarak gebeliğin 40, 90 veya 120 gün içinde düşüğe izin verdiğini göstermektedir (Hessini, 2007). Tahran’da 9. yüzyılda ünlü hekimlerden Ebubekir El Razi, El Havi adlı kitabında gebeliği önleyen değişik yöntemlere değinmektedir. İbn-i Sina, El Kanun Fi’t Tıbb kitabında yirmi kadar farklı gebeliği önleyen yöntem tanımlamaktadır. Bu yöntemlerin kullanımını tıbbi nedenlere dayandırmakla birlikte, toplumsal ya da ekonomik gerekçeler sunmamaktadır. Mısır basınında gebeliği önleyici yöntemler ve kürtaj, 29 Ocak 1937 tarihinde tartışılmaya başlanmıştır. El Diyar-ül Mısıriyye müftüsünden İslam’ın tıbbi ve toplumsal açılarından kuralları sorulmuştur. Müftülük; doğum kontrolü konusunda bireysel önlemler almanın her iki tarafın onayı varsa evli çiftlerin hakkı olduğunu, gebeliğin başlangıcından itibaren 16. hafta tamamlanmadan önce anneyi tehlikeye atmayacak yeterli önlemlerin alınması koşuluyla, kürtaja yönelik işlem yapılabileceğini ya da ilaçların alınabileceğini bildirmiştir. Müftülüğün bu yanıtına karşın, Mısır’da günümüze kadar kürtaja izin veren yasal düzenlemeler bulunmamaktadır (Saadavi, 1980).

Mısır ve Türkiye’de yapılan araştırmalara göre, kürtaj sosyal olarak kabul edilebilir bulunmuştur ve 19. yüzyılın sonuna kadar da yaygın olarak yapılmıştır.

Saadavi (1980), Mısır’da her dört gebelikten birinin yasadışı kürtajla sonuçlandığını, gebe anne ölümlerinin en önemli nedeninin yasadışı kürtaj olduğunu belirtmiştir. 1965 yılında Kahire’de ve 1969 yılında Kuala Lumpur’da düzenlenen İslam Birliği konferansları, ekonomik nedenlerle gebelikten koruyucu yöntemlerin kullanımını onaylamış, 1992 yılında ise güvensiz kürtajın bütün ülkelerde ciddi bir halk sağlığı sorunu olduğu kabul etmiştir (Hessini, 2007).

İslam ülkelerinde Türkiye ve Tunus dışında kürtaj, kadının hayatını kurtarmak dışında genellikle yasaktır. Bazı ülkelerde yasal hâle getirilmese de bu yasağı kısıtlayan fetvalar yayımlanmıştır. Suudi Arabistan’da 1991 yılında yayımlanan fetva, fetüsün bozulması durumunda, gebelikten sonraki ilk 120 günde kürtaja izin verildiğini açıklamıştır. İran’da Ayetullah Ali Hameney, 2005 yılında belirli koşullar altında kürtaja izin veren iki fetva yayımlamıştır. Bunlarla beraber, tecavüz kürtaj için meşru bir neden olarak giderek daha fazla tanınmaya başlamıştır. Mısır’da 1998’de tecavüze uğrayan evlenmemiş kadınların kürtaja erişebileceğini belirten bir fetva yayımlanmıştır. Cezayir’de İslam Yüksek Konseyi, 1998’de tecavüz eylemi savaş silahı olarak kullanıldığına göre, buna bağlı kürtaja izin verileceğini belirten başka fetva yayımlamıştır. Cezayir, Mısır, İran ve Suudi Arabistan gibi birçok ülkede fetvalarla tecavüz, fetüs bozukluğu, kadının yaşamı ve sağlığı için risk oluşturduğu hallerde kürtaja destek verilmiştir. İslam ülkelerinin çoğunda devlet tarafından desteklenen, gebelikten koruyucu yöntemlere ait programlar bulunmaktadır. Tunus 1964 yılında ilk nüfus politikasını oluşturan İslam ülkesidir, 1973 yılından beri eş izni aranmaksızın kadınlar güvenli kürtaja erişmektedir (Hessini, 2007).

Kürtajın tıbbileşmesi ve kürtajın siyasallaşması

Kadınların kendi aralarında kuşaklardan beri aktarılan bilgileri ile doğum ve düşük ebelerin alanı olmuş, 17. yüzyılın sonuna kadar, erkek hekimlere karşın, ebelerin etkinlikleri sürmüştür (Akşit, 2012). On altıncı yüzyılda hekimlerin kanamaya bağlı ölümler nedeniyle düşük yapılmasını kınadıkları bilinmektedir. Dr. Ambroise Pare, düşük yapan ilaçları anlattığı makalesinden dolayı kadınların bu ilaçları öğrenilmesine neden olduğu için suçlanmıştır. Kilisenin katı yasaklarına karşın, 17. yüzyılda Dr. Guyon, kadının sağlığının tehlikede olduğu, daha fazla çocuk yapmak istemediği durumlarda düşük yapmanın meşruluğunu savunmuştur. Ona göre tıbbi etik, teologlar ve hukukçulardan farklı olarak, kadının acılarına acımaya ve yaşamına saygı duymaya dayanmalıdır (Berriot-Salvadore, 1992).

Sanayi devrimi, tarım ve hizmet alanında, dokuma işliklerinde ucuz kadın emeğinin yaygınlaşmasını sağlamıştır. Kadınlar gebeliği önleyici yöntemler ve kürtaj yoluyla doğum yapmaktan kaçınmıştır. Avrupa'da aristokrat kadınların doğum oranları yüksekken, köylü kadınlar gebelikten koruyucu yöntemler kullanmıştır (**Knibiehler, 1992**).

19. yüzyıl boyunca bütün Avrupa'nın ve ABD' kent merkezlerinde kürtaj, yasadışı olmasına rağmen, çok yaygınlaşmıştır (**Walkowitz, 1992**). Fransa'da sedefotu, karaardıç, çavdarmahmuz; ABD'de çivit, kalomel ve terebentinden yapılan karışımlar; İngiltere'de ise kurşun tabletler dönemin popüler düşük yaptırıcılarıdır. Yüzyılın ikinci yarısına kadar kürtaj sayısı hızla artarak gebelikten korunma yöntemi hâline gelmiştir. Kadınlar arasında kalan bir pratik olan kürtaj, erkek hekimlerin de katılımıyla ticari nitelik kazanmıştır. Çoğunlukla tren istasyonlarının ve büyük mağazaların yakını gibi erişimin kolay olduğu yerlerde çalışan "kürtajcılar", gazetelere ilân vererek işlevlerini yaygın olarak sürdürmüştür. Bunlara dahi ulaşamayan kadınlar ise örgü şişleri, sabunlu su enjekte etmek gibi geleneksel ve zarar verici yöntemleri kullanmak durumunda kalmıştır (**Knibiehler, 1992**). ABD'de 1860'lar sonrasında hekimler ve ebeler dışında kürtaj yapanların sayısının çoğalmasından dolayı, Amerikan Tıp Birliği kürtajın suç hâline gelmesini savunmuştur (**Scott, 1992**). Bu tarihten sonra, 1860 ile 1880 yılları arasında İskandinavya, Almanya ve İtalya'da kürtaj yapanlara, yaptırılardan daha ağır olmak üzere hapis cezaları çıkarılmıştır. Böylesi kampanyalarda hekimlerin "kürtajcılar" ile rekabetine vurgu yapılarak, asil ideolojik aktör oldukları belirtilmiştir. Hekimler, kürtajın kadınların "uygunsuz hareketlerine" izin verdiğini ve sosyal düzen için tehdit olduğunu ileri sürmüştür. Daha önce dinsel otoritenin oynadığı rolü bu kez hekimler üstlenmiştir. 1910'da Rusya'da yapılan Jinekoloji Kongresi, tıbbi denetim altında yapılması koşuluyla kürtajın suç olmaktan çıkarılmasını kabul etmiştir (**Walkowitz, 1992**). Pirogov Hekimler Kongresi'ne katılan hekimler, New York'ta yılda 80.000 düşük ve Fransa'da ise her ay 36.000 düşük yapıldığını açıklamıştır (**Marx ve Engels, 1976**).

Nüfusla ilgili kaygılar, 19. yüzyılda doğum kontrolü ve kürtajı bir devlet meselesi hâline getirmiştir. İngiliz Malthusçular Birliği Üyesi Annie Besant, 1877'de nüfus kontrolü üzerine yazdığı kitap nedeniyle tutuklanmasında olduğu gibi, gebeliği önleyen yöntemler ve kürtaja yönelik baskılar artmıştır. Diğer yandan, İngiltere ve İsviçre'de sendikal örgütlenme çalışmalarında kadınlar sosyal ve siyasal hakları ile

doğum kontrolünü ve kürtajı birlikte vurgulamıştır (**Perrot, 1992**). Sovyetler Birliği'nde Devrim'den sonra Inessa Armand ve Aleksandra Kollontay öncülüğünde gebelikten koruyucu yöntemler ve kürtajın serbestleşmesi sağlanmış, İsviçre'de devlet, kadınların hem doğurmasını hem çalışmasını istediğinden, kürtaj yasallaşmış, gebelikten koruyucu yöntemler ve cinsel sağlık eğitimi geliştirilmiştir (**Navailh, 1992**).

İtalya'da faşizmin doktrini kadınların ailede kocaya, çok çocuk doğurarak devlete hizmet etmesi gerektiğidir. Aileyi güçlendirmek için kürtaj karşıtı olmak gerektiği düşüncesi benimsetilmiştir. Bunun için İtalya'da çok çocuklu ailelere vergi muafiyeti, doğum izinleri, doğum ve evlilik kredileri, maaşlara çocuk ödenekleri gibi doğumu özendiren ödül sistemi oluşturulmuştur. Hatta, kürtaj devlete karşı işlenmiş suç olarak kabul edilmiştir. Gebelikten koruyucu yöntemleri, cinsel eğitimi yasaklayan baskıcı düzenlemeler ile kadınlara doğurması dayatılmıştır (**Grazia, 1992**). Almanya'da ise Naziler tam tersine doğum karşıtı politikalar uygulamıştır. Onlara göre, kadınlar doğurmak yerine devletin yenilenmesini sağlamalı, devlet yaşam, evlilik ve aile alanından üstünde olmalı, annelik duyguları egoizmdir veırka aykırı bir harekettir. Kurulan kısırlaştırma mahkemelerinde "soy ıslahı" için zorla kürtaj ve kısırlaştırma yapılmalıdır (**Bock, 1992**).

İkinci paylaşım savaşının ardından artan doğurganlık 1970'lerde yoksul ülkeler dışında hızla düşmüştür. Kadınların iş gücüne katılımı giderek artmıştır. Avrupa ve ABD'de feministler kürtaj yasakları ile mücadele etmiştir. Kürtaj hakkı, sırasıyla; İngiltere (1967 yılı), ABD (1973 yılı), Fransa (1975 yılı) ve İtalya (1978 yılı)'da kazanılmıştır. İzleyen yıllarda çoğu Avrupa ülkesi kürtaja ilişkin yasakları fiilen ya da hukuken kaldırmıştır (**Tekeli, 1984; Michel, 1993**).

Osmanlı'dan günümüze

Osmanlı'da nüfus 1800'lerin başında 25-32 milyon iken, yüzyılın sonunda 19 milyona düşmüştür. Çok dinli ve çok kültürlü toplumsal yapısı olan Osmanlı'da Müslüman nüfusun azalması, gayrimüslim nüfusun artmasına yönelik endişeler 19. yüzyıl nüfus politikasını belirlemiştir. Önlemlerden biri, ıskat-ı cenin'i (düşük, kürtaj) yasaklamaktır. Bu dönemde kürtajın mahrem olduğu ve ebelerin kürtajı yaptırdığı düşünülürse, verilerin olmaması bir düzeyde anlaşılabilir. Devlet yetkilileri, hekimler, dönemin aydınlarının belgelerinde yapılan incelemelerde; kürtajın niceliğinden çok, görünürlüğüne arttığı belirtilmiştir (**Erkaya Balsoy,**

2015). Kürtaj ilk kez 1838'de bir belgeyle yasaklanmıştır. Tanzimat fermanının hemen arifesindeki belgeye göre, "çocuk doğurmak milli bir vazifedir". Ebe, eczacı ve hekimler; hahambaşı, patrik ya da İstanbul kadısı huzurunda ıskat-ı cenin yapmayacaklarına yemin etmiştir. Erkek hekimlerin kolayca giremediği evlerde doğumun yanında, düşük yaptıran ebelerin bir belgeyle düşük yaptırması engellemiştir. Çok sayıda uygulanan kürtaj karşıtı kampanyalara gazeteciler, hekimler ve yazarlar da katılmıştır. Dönemin hekim topluluğunu temsil eden Cemiyeti Tıbbiye-i Şahane, nüfus azalmasına yol açan en önemli sorunun kürtaj olduğunu, cezalandırmanın yetmeyeceğini, terbiyenin gerektiğini anlatan bir rapor dahi yayımlamıştır. Hekimler, düşük yaptırdıkları için ebeleri "pis ihtiyar acuzeler" olarak değersizleştiririr. Önce şahadetnamelerle ebeler kayıt ve denetim altına alınmış, ardından ilaç vermeleri, forsepsi kullanmaları yasaklanarak, ebelerin yerini (erkek) hekimler almıştır. Ceza kanununda ilk kez 1858 yılında giren "çocuk düşürme" suçuna yardım edenler için ceza düzenlenerek, ebeler yasal olarak da kontrol altına alınmıştır. 1926 tarihli Türk Ceza Kanunu ile "çocuk düşürmek ve düşürtmek" suç olarak tanımlanmış, cezaları 1936 ve 1953 yıllarında yapılan düzenlemelerle artırılmıştır. Ancak 1926 yılında yasa metnindeki "Kasten Çocuk Düşürmek ve Düşürtmek Cürümleri" başlığı, 1936'da "İrkin Tümlüğü ve Sağlığı Aleyhine Cürümler" olarak değiştirilmiştir (**Erkaya Balsoy, 2015; Tüfekçi, 2013**). İtalyan ve Alman faşizminin ırk hassasiyeti aynı tarihlerde Türk milliyetçilerini de etkilemiş; kürtaj karşıtlığı dinden çok milliyetçilik tarafından belirlenmiştir.

Türkiye'de 1965 yılından itibaren gebeliği önleyici yöntem kullanımı, 1983 yılından itibaren kürtaj yasal olarak uygulanmaktadır. Son on beş yılda kendisini muhafazakâr nitelendiren AKP hükümetleri tarafından kürtaja ve gebelikten koruyucu yöntemlere erişim, nüfus artışı sağlamak ve Müslüman aile yapısı gerekçeleri ile kısıtlanmıştır. Güçlü aile ve güçlü devlet söylemiyle aile ve devlet bütünleştirilmektedir. Ne yazık ki, son dönemlerde totaliter rejimlerin doktrinlerinden birisi olan kadınların annelik rolü kutsallaştırılarak, devlet eliyle doğuma zorlanmaya başlanmıştır. Bunları bazı örneklerle göstermek gerekirse; Sağlık Bakanlığı 2003 yılında ücretsiz kürtaja son vermiş, 2005 yılından başlayarak, koruyucu hekimlik hizmetlerinde yaygın olan doğum kontrol yöntemleri kısıtlanmıştır (**Saluk, 2014**). Özellikle kamu sağlık kurumlarında sayıları bilinmemekle birlikte, bazı hekimler, dini inançlarının gereği olarak kürtajı reddetmektedir. Sağlık Bakanı Recep Akdağ, 2007'de doğum karşıtı politikaların sona erdiğini açıklamıştır.

Bunu, kürtaj, vazektomi ve doğum kontrol yöntemlerinin sunulduğu kurumların kapatılması izlemiştir. Ülkede, düşüğe neden olduğu bilinen 'Misoprostol' etken maddesi içeren "Cytotec Tablet" ve "Arthrotec Tablet" piyasadan çekilmiştir (**Akın, 2013**). Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan, 2012 yılında "kürtajın bir cinayet olduğunu", 2016 yılında ise "nüfus artışının devam ettirilmesi gerektiğini, nüfus planlaması ve doğum kontrolünün Müslüman ailenin anlayışı olmayacağını" kerelerce kamuya açık konuşmalarında beyan etmiştir (**BBC, 2016**). Bunlarla beraber, devletin sorumlu olduğu kamu kurumlarında bedelsiz olarak sunulan hizmetlerin ücretli hâle getirilmesi ve giderek hizmetin sunulmamasıyla özellikle yoksul kadınlar çok ciddi risklerle karşı karşıya kalmaktadır. Diğer yandan, hekimleri meslek etiği yerine yasal düzenlemelere uymaya zorlayan devlet, kadınları karar veren özneler olmaktan çıkarmaktadır.

Yanı sıra, 19. yüzyılda Osmanlı'nın azalan Müslüman nüfusa ilişkin kaygısının ürünü olan kürtaj yasaklarının, günümüzde Müslüman aile anlayışına dayanırıldığı görülmektedir. AKP iktidarının baskıcı pronatalist politikaları, üremeye yardımcı teknolojiler ile kürtaj konusunda ikili bir tutum göstermektedir: Desteklenen tüp bebek uygulamalarında kalitesinden, sayısından söz edilen "**embriyo**", kürtajda "**çocuk**" olur. Tüp bebekte uygulamasında dondurulursa "**embriyo**" kürtaj yapılırsa "**cinayet**" olarak kabul edilmektedir.

Son olarak

Ülkemiz dâhil olmak üzere, kürtaj, siyasal iktidarın aile yapısı, dinin belirleyiciliği, tıbbın gelişmeleri ve hekimlerin beden üzerindeki hâkimiyeti, devlet yapısının güçlenmesi gibi nedenlerle birbirinden farklı tarihsel dönemlerde yasaklanmıştır. Bununla birlikte Hristiyanlıkta yasakların başat nedeni din olurken, İslam siyasallaştıkça yasaklama eğilimi artmıştır.

AKP hükümetleri 2007 yılından itibaren doğum yanlısı politikalara geçerken kürtaja karşı olduklarını da belirtmişlerdir. Ne var ki önceleri İslam'a dayandırılmayan söylem giderek Müslüman aile yapısı ile ilişkilendirilmiştir. Bugün İslam hukukunu temel alan ülkelerde uygulanabilen gebeliği önleyici yöntemler dahi din ile ilişkilendirilerek kısıtlanmak istenmektedir. Kadınların kendi bedenleri ve yaşamlarına ait kararların öznesi olmasını engelleyen uygulamalar kadınları siyasallaştırmış baskıcı politikalara karşı verdikleri "istediğimiz çocuklara, eğer istersek ve ne zaman istersek sahip olacağız" yanıtı güncelliğini sürdürmüştür.

Kaynaklar

- Akm, A.** (2013) Türkiye’de yeni bir seçenek olarak tıbbi düşük, *Evrensel Gazetesi*. Erişim tarihi 15 Ocak 2018. <https://www.evrensel.net/haber/60132/turkiyede-yeni-bir-secenek-olarak-tibbi-dusuk>.
- Akşit, E.E.** (2012) Ailede Tıbbi Bilginin Taşıyıcısı Olarak Kadınlar. III. Kadın Hekimlik ve Kadın Sağlığı Kongresi -Kadını Görmeyen Aile ve Sağlık Politikaları Kongre Kitabı. Erişim tarihi 15 Ocak 2018. http://www.ttb.org.tr/yayin_goster.php?Guid=60f03c76-9483-11e7-914a-a458ccf77150..
- Alamri, Y.A.** (2011) *Islam and abortion*, JIMA, 43(1): 39-40. DOI: <http://dx.doi.org/10.5915/43-1-5755>.
- Atay, H.** (2017) Kürtaj yasaının arkeolojisi: Türkiye’de kürtaj düzenlemeleri, edimleri, kısıtlılıkları, mücadele alanları. *Fe Dergi: Feminist Eleştiri*, 9(2):1-16. <http://cins.ankara.edu.tr>.
- BBC web sitesi.** (21.11.2016) Papa’dan kürtaj affı açılmış. Erişim tarihi 15 Ocak 2018. <http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-38054567>.
- BBC web sitesi.** (30.05.2016) Erdoğan: Müslüman aile doğum kontrolü yapmaz Erişim tarihi 15 Ocak 2018. http://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/05/160530_erdogan_dogum_kontrol.
- BBC web sitesi.** (28.08.2017) Macaristan Katolik kilisesi: Tüp bebek tedavisi günah. Erişim tarihi 15 Ocak 2018. <http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-41075300>.
- Berriot-Salvadore, E.**(1992) Tıbbın ve Bilimin Söylemi. Eds. Duby, G., Perrot, M., Pantel, S.P. Çev. Fehmi, A. Kadınların Tarihi. Cilt 3, İsta İş Bankası Yayınları, İstanbul.
- Bock, G.** (1992) Refah Devletlerinde Yoksulluk ve Annelik Hakları. Çev. Fehmi, A. Kadınların Tarihi. Cilt 5, İş Bankası Yayınları, İstanbul.
- Çokar, M.** (2008) Kürtaj. Babil Yayınları, İstanbul.
- Erkaya Balsoy, G.** (2015) Kahraman Doktor İhtiyar Acuzeye Karşı, Geç Osmanlı Doğum Politikaları. Can Yayınları, İstanbul.
- Grazia, V.** (1992) Mussolini İtalyan Kadınları Nasıl Yönetti? Çev. Fehmi, A. Kadınların Tarihi. Cilt 5 İş Bankası Yayınları, İstanbul.
- Hedayat, K.M., Shooshtarizadeh, P., Raza, M.** (2006) Therapeutic abortion in Islam: Contemporary views of Muslim Shiite scholars and effect of recent Iranian legislation. *Journal of Medical Ethics*, 32(11):652-657.
- Hessini, L.** (2007) Abortion and Islam: Policies and practice in the Middle East and North. *Reproductive Health Matters*, 15(29):75-84.
- Hussain, A.A.** (2005) Ensoulment and the prohibition of a Abortion in Islam. *Islam and Christian-Muslim Relations*, 16(3):239-250.
- Knibiehler, Y.** (1992) Vücutlar ve Yürekler. Çev. Fehmi, A. Kadınların Tarihi. Cilt 4, İş Bankası Yayınları, İstanbul.
- Leduc, C.** (1992) Antik Yunanistan’da Evlilik, Eski Roma’da Beden Siyaseti. İçinde: Kadınların Tarihi Ana Tanrıçalardan Hıristiyan Azizelere. Eds. Duby, G., Perrot, M., Pantel, S.P. Çev. Fehmi, A. Cilt 1, İş Bankası Yayınları, İstanbul.
- Marx, K., Engels, F.** (1976) Nüfus Sorunu ve Malthus. Sol Yayınları, İstanbul.
- Michel, A.** (1993) Feminizm. Yeni Yüzyıl Kitaplığı, İletişim Yayınları, İstanbul.

- Millet, K.** (1973) Cinsel Politika. Payel Yayınları, İstanbul.
- Navailh, F.** (1992) Sovyet Modeli. İçinde: Kadınların Tarihi Ana Tanrıçalardan Hıristiyan Azizelere. Eds. Duby, G., Perrot, M., Pantel, S.P. Çev. Fehmi, A. Kadınların Tarihi. Cilt 5, İş Bankası Yayınları, İstanbul.
- Perrot, M.** (1992) Dışarıya Adım Atmak. Eds. Duby, G., Perrot, M., Pantel, S.P. Çev. Fehmi, A. Kadınların Tarihi. Cilt 5, İş Bankası Yayınları, İstanbul.
- Rouselle, A.** (1992) Eski Roma’da Beden Siyaseti. İçinde: Kadınların Tarihi Ana Tanrıçalardan Hıristiyan Azizelere. Eds. Duby, G., Perrot, M., Pantel, S.P. Çev. Fehmi, A. Cilt 1, İş Bankası Yayınları, İstanbul.
- Saadawi, N.** (1980) Havva’nın Örtülü Yüzü. Anahtar Kitaplar, İstanbul.
- Saluk, S.** (2014) Üreme politikaları üzerine bazı notlar: Sağlıkta Dönüşüm Programı, aile hekimliği ve gebiz sistemi. Erişim tarihi 15 Ocak 2018. <http://www.feministyaklasimlar.org/ozet/?postid=2345>
- Scott, J.W.** (1992) Kadın İşçi, Editörler. Eds. Duby, G., Perrot, M., Pantel, S.P. Çev. Fehmi, A. Kadınların Tarihi. Cilt 4, İş Bankası Yayınları, İstanbul.
- Sissa, G.** (1992) Platon ve Aristoteles’in Cinsiyet Felsefeleri. İçinde: Kadınların Tarihi Ana Tanrıçalardan Hıristiyan Azizelere. Eds. Duby, G., Perrot, M., Pantel, S.P. Çev. Fehmi, A. Cilt 1, İş Bankası Yayınları, İstanbul.
- Tekeli, Ş.** (1988) Kadınlar İçin. Alan Yayıncılık, İstanbul.
- Thomas, Y.** (1992) Roma Hukukunda Cinsiyet Ayrımı. İçinde: Kadınların Tarihi Ana Tanrıçalardan Hıristiyan Azizelere. Eds. Duby, G., Perrot, M., Pantel, S.P. Çev. Fehmi, A. Cilt 1, İş Bankası Yayınları, İstanbul.
- Tüfekteci, İ.** (2013) İslam hukukuna göre gebeliğin sonlandırılması. *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 45:111-114.
- Türk Dil Kurumu.** (2011) Güncel Sözlük. Erişim tarihi 15 Ocak 2018. <http://www.tdk.gov.tr/index.php>.
- Walkowitz, J.R.** (1992) Tehlikeli Cinsellikler. Eds. Duby, G., Perrot, M., Pantel, S.P. Çev. Fehmi, A. Kadınların Tarihi. Cilt 4, İş Bankası Yayınları, İstanbul.